

УДК 394.262.5 (477.86)
DOI 10.15407/nz2019.02.423

СИМВОЛІКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОСЛИН У ГІДРОМАНТИЧНИХ ДІЯХ ПОКУТ'ЯН (ФРАГМЕНТИ ЗИМОВОЇ ТА ЛІТНЬОЇ ОБРЯДОВОСТІ)

Олена СЕРЕБРЯКОВА
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1039-2920>
кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу етнології сучасності,
Інститут народознавства
Національної Академії наук України
проспект Свободи, 15, 79000, Львів, Україна
e-mail: o-sereb@ukr.net

Актуальність статті зумовлена тим, що досі немає спеціальної розвідки про локальні особливості побутування гідромантичних практик на Покутті. *Метою* є висвітлення пласту звичаєво-обрядових і світоглядних явищ, пов'язаних із ворожбою (різновиди, «віщі» прикмети, ритуальні приписи, заборони тощо). *Об'єктом* дослідження є традиційний світогляд і звичаєво-обрядова культура жителів Покуття, а *предметом* — ворожіння з рослинами та водою, до яких вдавалися впродовж різних свят зимового і літнього календарних циклів. *Джерельною основою* статті є матеріали власних польових досліджень за 2013—2014, 2016—2017 рр. (села Коломийського, Снятинського, Тлумацького, Тисменицького і Городенківського р-нів Івано-Франківської обл.), краєзнавчі розвідки, а також праці кінця ХІХ—ХХ ст. (порівняльний матеріал з інших регіонів України). Автор використовує порівняльно-історичний, компаративний, структурно-семантичний та метод крос-культурних порівнянь. Проаналізовано мантичні традиції, пов'язані з обрядовим використанням рослин та води у ворожіннях зимового та літнього циклів свят покуттян. Розкрито їх функційність, семантику, символіку атрибутів, видозміни, а також ступінь збереження досліджуваних явищ у сучасну пору. З'ясовано, що розглянутий етнологічний варіант календарних гідромантичних дій з рослинами у жителів Покуття вписується в загальноукраїнську канву, зберігаючи при цьому своєрідні риси.

Ключові слова: вода, рослини, Покуття, календарні свята, гідромантичні дії/практики (ворожіння, ворожба, дивінації), відданиці, шлюб.

Olena Serebryakova
Candidate of Historical Sciences,
research worker of the Department of the modern ethnology
Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of
Ukraine
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine
E-mail: o-sereb@ukr.net

SYMBOLIC-FUNCTIONAL PECULIARITIES OF PLANTS IN THE HYDROMANTIC ACTIONS OF THE INHABITANTS OF POKUTTIA (FRAGMENTS OF WINTER AND SUMMER RITUALS)

The relevance of the article is due to the fact that there is still no special research about local peculiarities of the existence of hydromantic practices in Pokuttia region. They are the important constituent of all varieties of girlish fortunetelling about marriage. The purpose of the study is to highlight the custom of ritual and world-view phenomena associated with the divination. Among them — varieties, prophetic signs, ritual prescriptions, prohibitions, mythological presentations, archaic elements, etc.).

The *object* of the research is the traditional world view, the custom and ritual culture of the inhabitants of Pokuttia, and the *subject* is divination with plants and water, which carried out to during various holidays of winter and summer calendar cycles. The *basis* for the article is materials of the author's field research during 2013—2014, 2016—2017 in the villages of Kolomyjs'kyj, Sniatyns'kyj, Tlumats'kyj, Tysmenyts'kyj and Gorodenkivs'kyj districts of Ivano-Frankivs'k oblast', local lore articles and works of the end of nineteenth and twentieth centuries (comparative material from other regions of Ukraine). The author's research contains information about not only divination in Pokuttia region, but also traditional culture of other people of the world.

The author uses a comparative-historical, comparative, structural-semantic and method of cross-cultural comparisons.

Mantic traditions related to the ceremonial use of plants and water in the fortunetellings of the winter and summer cycles of holidays of the inhabitants of Pokuttia are analyzed. Their functionality, semantics, symbolism of attributes, modifications, and also degree of preservation of investigated phenomena in modern time are revealed. Most of them are hydromantic actions performed by girls and rarely guys. All divinations are the same in their functions (marriage, tanatological) and similar in semantics. Some of them are explained on the basis of semantic opposition or the corresponding interpretation of signs in the sense of marriage symbols (flowering branch).

It was found out that the ethnolocal version of the calendar hydromantic actions with plants in the inhabitants of Pokuttia is included in all-Ukrainian canvas, while preserving its peculiar features. In spite of partial loss of separate elements of divination and their modification, they still exist to this day. In some villages they are only remembered by old local people. It gives an opportunity in future to study the investigated phenomena on this territory.

Keywords: water, plants, Pokuttia, calendar holidays, hydromantic actions (divination), girls of marriage age, marriage.

Вступ. Покуття — один із самобутніх районів України, де дотепер збереглися давні світоглядні вірування, календарні звичаї та обряди, зокрема й ворожба. Попри це мантичні традиції, пов'язані з обрядовим використанням рослин та води у ворожіннях зимового та літнього циклів свят покутян спеціально ніхто не вивчав. Серед наявних етнографічних матеріалів є лише кілька фіксацій без належного аналізу у краєзнавчих розвідках П. Марусика, В. Возняка, М. Гачинського. Тому стаття ґрунтуватиметься на основі експедиційних матеріалів автора з Коломийського, Тлумачького, Тисменицького, Снятинського, Городенківського районів Івано-Франківської області (2013, 2014, 2016, 2017 рр.) [1; 2; 3; 4—10, 18, 20, 22]. Для кращого розкриття самобутності ворожінь на Покутті залучено й відомості про побутування досліджуваного явища в традиційній культурі жителів інших теренів України, а також в багатьох народів світу.

Основна частина. З-поміж численних дівочих ворожінь, які було приурочено до різних свят зимового і літнього календарних циклів (Катерини, Андрія, Анни, Івана Купала та ін.) окрему групу становлять дивінації з водою. Такі мантичні обряди, які є важливою складовою усіх різновидів дівочої ворожби¹ про шлюб, прийнято означати терміном «гідромантика».

У різних регіонах України, зокрема й на Покутті, одним із поширених способів завбачити шлюбну долю, було гадання з пагінцями вишні. Зірвавши або зрізавши в своєму садочку гілку, її ставили у посуд з водою (пляшку, дзбанок, череп'яну миску) на свято Катерини (7 грудня) [4, арк. 4, 11, 15, 25, 40, 43, 46, 50, 61, 70, 83, 103, 120, 154, 174, 181, 196, 207, 218—219, 240, 245, 274, 282—283, 288, 299, 318, 394, 398]. Відтак кожна дівчина на відданні (а у Ясенів Пільному й парубки) керувалась раціональними міркуваннями. Знаючи, що світло, тепло, свіжа вода сприяють розквіту рослин, вона уміщувала її у тепле місце, «аби десь не промерзло» або на підвіконня чи стіл, «аби світло було» (сс. Ліски, Великий Ключів, Мишин, Дебеславці на Коломийщині, Белелуя, Будилів на Снятинщині, Буківна, Долина, Сокирчин, Нижнів, Гавриляк, Пужни-

¹ Поряд з терміном «ворожіння» паралельно використовуємо й інші українські та іншомовні відповідники: ворожба, гадання, дивінації, мантичні дії/практики.

ки, Бортники на Тлумаччині, Чортовець, Глушків, Серафінці, Раковець, Семенівка, Михальче, Копачинці на Городенківщині).

Зрідка жителі Городенківщини клали гілку в темне місце, зокрема під піч «і там вона мала сі розвинути» (с. Раковець). Подібно у Острівці вона «стояла собі тако в заміснику» (шафа для посуду. — О. С.). Цікаво, що у Олеші на Тлумаччині «віщій» пагінець ставили в якомусь куті, аби його «не зачипали до Світого вечора».

З метою подальшого цвітіння в інших місцевостях України, скажімо, черешневі гілки прилаштовували на піч або вікно, «де сонце гріє» (сс. Старява, Скелівка на Старосамбірщині, Ялинкувате на Сколівщині²), вишневу галузку — стіл чи лаву, «де тепліше» (с. Пішки на Корсунщині) або вікно (сс. Яснозір'я на Черкащині, Поруби на Яворівщині) [5, арк. 8, 24; 6, арк. 108; 7, арк. 131, 155].

У деяких покутських селах пагінцю обов'язково міняли воду³ кожні три дні (сс. Ліски на Коломийщині, Будилів на Снятинщині), доливали (сс. Олешів, Буківна, Долина, Сокирчин, Пужники на Тлумаччині, Михальче на Городенківщині) й навіть підсолонували (с. Дебеславці на Коломийщині). Про свіжість води згадала й гуцулка зі с. Шепіт Долішній на Вижниччині, бойківчанка зі с. Полянця на Долинщині, наддніпрянка зі с. Кірове, Пішки на Корсунщині [8, арк. 102; 9, арк. 15; 7, арк. 83, 131].

Вибір кількості «віщих» рослин старожили вмотивовували так: «Та хто собі хтів вломив одну, а хто вломив дві. А як була одна гілка і мала листів багато, то і одної було досить» (с. Олешів на Тлумаччині); теплому місцю — «шоб скоро розвилася», «бо то зима» (сс. Ліски на Коломийщині, Белелуя, Будилів на Снятинщині, Буківна, Долина на Тлумаччині); доливання води — «доливали воду, бо як воно вібало воду, сухе сі не розів'є нічо» (с. Сокирчин на Тлумаччині).

Якщо до Святого вечора (Різдва) гілка розквітала, покутяни вірили, що дівчина одружиться протягом року і буде щаслива, а якщо всохне, ще дівуватиме. У разі, коли послуговувались двома або трьома галузками, весілля віщувала навіть одна квітуча гіл-

² Сколівщина-17, 18. Домашній архів автора.

³ А, скажімо, у Раковці на Городенківщині гілці воду не міняли, оскільки «до того не треба дивитися: ек покладе, так має стоєти!».

ка. Подекуди на Городенківщині звертали увагу на появу листя. Так, у Семенівці були впевнені, що «єк вона (гілка. — О. С.) пустить листечко, то буде файний хлопець. Вона не зацвіте ще до того чесу, лише листечко пустит». Проте у Серафінцях і Городниці гілка стояла у воді, «поки не розцвіте, до весни» [4, арк. 240, 245].

Подібні вірування про шлюб побутували, наприклад, у селах Буковинської Гуцульщини (Мала Виженка, Берегомет, Шепіт Долішний на Вижниччині), Східної, Центральної та Західної Бойківщини (Цінева на Рожнятівщині, Підгородці, Урич, Сопіт, Ямельниця, Верхня Рожанка⁴ на Сколівщині, Губичі на Старосамбірщині, Східниця на Дрогобиччині), Наддніпрянщини (Сахнівка, Пішки на Корсунщині, Яснозір'я на Черкащині), Надсяння (Бунів, Наконечне-1 на Яворівщині), Опілля (Крехів на Жовківщині), Поділля (Підгаєччина), Слобожанщини (Куп'янщина, Валуйщина) [5, арк. 71; 6, арк. 46, 101; 7, арк. 16, 131, 155; 8, арк. 68, 74, 80—81, 87, 91, 102, 115; 10, арк. 7, 38; 11, с. 40; 12, с. 437; 13, с. 144; 14, с. 179; 15, с. 361—362; 16, с. 20; 17, с. 73].

Серед локальних символічних тлумачень вислідів ворожби, які були поширеними у покутян, зокрема на Городенківщині, відзначимо такі: «єк розцвіте сі, то вже та дівчина розцвітає сі, та як віддаватися має» (с. Уніж); «Це тобі на щесте розцвітає» (с. Михальче); «як розцвіла, то там вже собі шось думали» (с. Глушків) [4, арк. 274, 358, 394].

Польові дослідження з Покуття (Коломийщина, Тлумаччина, Снятинщина, Городенківщина) засвідчують й певні відмінності, що стосуються вибору гілки з «віщого» дерева (куща), його подальшого місця розташування протягом усього періоду ворожби та дати початку мантичних дій. Скажімо, у Великому Ключеві та Мишині ламали гілку дикої сливи, у Серафінцях — бузку, а у Копачинцях — черешні. За твердженнями старожилів, у деяких селах так чинили на свято Введення (сс. Серафінці, Семенівка), Андрія (сс. Баб'янка, Тростянець, Жукотин, Будилів, Белелуя, Буківна, Нижнів, Бортники, Чортовець), Анни (с. Ясенів Пільний) або на Святий вечір (сс. Глушків, Острівець) [18, арк. 19, 47].

За польовими записами з Гуцульщини, Бойківщини, Полісся, Поділля, Опілля відданиці, окрім

вишневої, послуговувались смородиновою, смерековою (сmt Верховина на Верховинщині), черешневою (сс. Губичі на Старосамбірщині, Ялинкувате на Сколівщині⁵, Крехів на Жовківщині) сливовою (села Чорнобильського Полісся) та вербовою (с. Верхня Рожанка на Сколівщині) гілками. Слід зазначити, що у сс. Старява, Скелівка на Старосамбірщині, Поляниця на Долинщині та у селах Підгаєччини ворожили лише з галузкою черешні, якій приписували «пророчі» властивості [8, арк. 56; 5, арк. 8, 24, 71; 9, арк. 15; 12, с. 437; 19, с. 132; 17, с. 73].

Про інше її функційне призначення повідомили в Острівці на Городенківщині, де респондентка хотіла передбачити тривалість свого життя: «чи дочекаєш до другого Світого вечора». У такий самий спосіб здійснювали дивінації люди похилого віку «або та собі хтіла поставити на маму, а та клала на чоловіка, а та на себе». Доброю прикметою, як і у дивінаціях про шлюб, вважали появу на гілці пупчиків, бруньок до другого Святого вечора.

Для деяких жителів Покуття актуальним є ритуальне табу на виконання таких гідромантичних дій. Це зумовлено уявленнями про їхню гріховність та повір'ями про «помсту» живого дерева, яке змушують цвісти не в пору. Зокрема, на Коломийщині і Тлумаччині оповіли: «Це гріх! Кажуть, що заставляють, природа повинна розвиватись тоді, коли Бог благословить землю»; «Коліс казали, що не можна заставляти цвісти гілку взимі, бо не в пору. Гріх це є якійсь. Прийде пора і вона зацвіте»; «це силоміць, силуєсі цвісти дерево»; «Прийде час, пора, вона собі зацвіте навесні, а не мучити її в воді!» і тому інформаторки-оповідачки так не ворожили (сс. Великий Ключів, Мишин, Дебеславці, Олеша, Бортники). Крім того, за словами старожила зі с. Бортники, «дуже старі люди колись за це дуже кричали. Зараз вже ніхто нічо не каже. Ми слухали і так ту гілку ніхто не ставив» [4, арк. 227].

Подібна заборона існувала, скажімо, на Наддніпрянщині (сс. Деренківець, Бровахи на Корсунщині) та Надсянні (сс. Мужилівці, Залужжя, Чернилява на Яворівщині) [6, арк. 55, 58, 85, 118; 7, арк. 26; 20, арк. 15].

Часткову затрату мантичного звичаю, зокрема для чого ламали, на яке свято й що означала квітуча гіл-

⁴ Сколівщина-17, 18. Домашній архів автора.

⁵ Сколівщина-17, 18. Домашній архів автора.

ка, до якого святкового періоду вона мала зацвісти, зафіксовано у Тростянці, Жукотині (Коломийщина), Незвиську, Городниці, Глушкові, Раковці, Семенівці, Стрільчому, Михальчому, Ясенівці Пільному, Слобідці (Городенківщина), Бортниках (Тлумаччина). Проте такі гадання досі побутують у Великому Ключеві (Коломийщина) і Долині (Тлумаччина). А у Вербівцях та Дубках на Городенківщині ворожити з вишневою гілкою почали лише тепер.

Подібні мантичні практики наявні й у календарній обрядовості росіян, словаків, поляків, болгар, угорців [28, с. 144; 29, с. 12; 30, с. 205, 206—207, 268].

Ужиткування води, яку здавна вважають магичною, медіаторною субстанцією, що з'єднує земний світ з потойбіччям, звідки подаються різні віщування, а також покладання посудини з «віщою» гілкою в міфологічних маркованих локусах (піч, покуть, вікно) можуть вказувати на зв'язок ворожіння із уявленнями про отримання відповідних знаків з боку духів або предків.

Серед різних обрядодій, які здійснювали у день **Івана Купала** (збирання цілющих трав, качання по росі, пошук квітки папороті, клечання хат, скакання через вогонь тощо), були й дівочі ворожіння з віночками.

За народною традицією, відданиці плели їх з розмаїтих трав, квітів і пускали на воду з берега, спостерігаючи за напрямом і характером плину.

Призбирані польові матеріали на Покутті (Коломийщина, Городенківщина, Тлумаччина) свідчать про певні локальні відмінності цього процесу. Скажімо, у Залуччі при цьому присідали, а у Луці «ходили на міст туди і кідали з моста». У Топорівцях дівчина заходила у воду, тримаючи вінок у руці, який відтак «клала зверху». Зрідка покутянки до своїх віночків прив'язували чи вкладали свічки, які запалювали перед ворожбою (сс. Петрів, Передівання). Скажімо, у Петрові ці мантичні обрядодії здійснювали під супровід купальської пісні, текст якої, на жаль, втрачено [3, с. 410; 4, арк. 33, 260—261, 353, 367].

Як слушно зауважив І. Огієнко, «вода — символ розмноження і парування» [21, с. 46]. За різними прикметами відданиці намагалися передбачити напрям, звідки чекати майбутнього нареченого і ймовірність майбутнього шлюбу: «В котру сторону він плив, в оту сторону вийде заміж» (с. Жукотин — Коломийщина); «Куда поплило, туди вона

підє (заміж. — О. С.)» (с. Михальче — Городенківщина); «Як попливе, то далеко віддастьсі», «Єк поплине собі де, то собі нареченого найдеш» (с. Семенівка — Городенківщина).

Серед позитивних пророцтв, які пригадали старожили, відзначимо й інші. За записами з Залуччя (Коломийщина), Серафінців, Раковця (Городенківщина), «якщо вінок попливе за течією, значить в тої дівчини доля добра» або, як вірили у Будиліві (Снятинщина), «він шукає судженого» (тобто, віщує заміжжя). За оповідями з Белелуї цього ж району, плин вінка пророкував довге, щасливе життя, а у Передіванні та Уніжі (Городенківщина) — весілля у м'ясиці. Добрим знаком була й швидкість, з якою плив вінок, бо, як вірили: «Чий вінок борше поплине, то борше сі віддасть» (с. Передівання). У Незвиську такий факт указував на шлюб [4, арк. 12, 33, 43, 46, 240, 260—261, 290, 297, 303, 341, 359, 381, 395].

Респонденти з Коломийщини та Городенківщини стверджують, що «віщий» рослинний атрибут не завжди пророкував приємні події. Наприклад, у Залуччі вірили, що у разі його закручування у вир «щось у тої людини буде неблагополучно складатись, чи в особистому. Якщо вінок на місці, то може вона і долі може буде не мати, і заміж може не вийти». Аналогічно вважали у Жукотині. В інших селах розповіли, що кружляння вінка на місці було для дівчини поганою прикметою та ознакою нещастя (сс. Торговиця, Семенівка).

Негативно, за аналогією, пояснювали також потоплення вінка: «А втопитьсі вінок, то та сі (дівчина. — О. С.) втопить» (с. Уніж). Серед тлумачень трапляються й інші: «Якщо вінок тонує, то його власниця мала б не вийти заміж» (сс. Вовчинець — Тисменичина, Серафінці, Семенівка, Передівання — Городенківщина). У Топорівцях пригадали: «Бувало, що декотрої дівчини не плив, декотрої впірнав та й вже дівчата ворожили, що це недобре буде. Чи заміж не вийде, чи зведєсі» [2, с. 127; 4, арк. 12, 33, 240, 260—261, 297, 303, 367, 381].

Старожили з різних сіл Городенківщини та Снятинщини оповіли, що поганою прикметою відданиці вважали, коли вінок плив у напрямі до берега та «приставав» до нього: «Єк до берега поплине, то не віддастьсі»; «Єк до берега пристане, буде ще дівочити»; «А є, що приплив до берега, прибввся, тоді

не буде цього року нічо ще (весілля. — О. С.)» (сс. Серафінці, Передівання, Семенівка, Уніж, Будилів). За іншими даними з Будилова, «котрий віночок припливе до берега, та вийде заміж, а якщо він попливе собі прямо, то значить ще не». Амбівалентне (негативне та позитивне) значення така «поведінка» цього ритуального атрибуту мала й у с. Белелуя. Польові матеріали свідчать, що тоді «дівчина має померти». Однак, за записом П. Марусика, відданиця, віночок якої протримається на воді і пристане до берега, незабаром вийде заміж і знайде своє щастя в сімейному житті. Зазначимо, що тутешні дівчата, за давньою традицією, пускали свої віночки за течією до сходу сонця. Це посилювало їх магічну силу. Зрідка вінок указував, звідки чекати нареченого: «До котрого берега підпливав вінок, з того боку мав прийти жених» (сс. Вовчинець — Тисменичина; Семенівка — Городенківщина); «Як пристав до берега, значить будеш в селі» (с. Михальче) [1, с. 60; 2, с. 127; 4, арк. 43, 46, 50, 240, 260—261, 297, 303, 359, 395].

Сучасні польові пошуки з Коломийщини, Снятинщини та Городенківщини вказують на те, що у гідромантичних діях з вінками брали участь хлопці. Подекуди покутські парубки вилловлювали з води дівочі вінки, щоби дізнатися, з якою саме судилося поєднати долю. Проте деякі старожили сумніваються у цьому або вважають грою: «Казали, що котрої хлопець спіймає вінок, то так якби він може буде суджений тої дівчини. Воно би по принципу так мало бути, але напевно не постійно збігалося, я так собі думаю. Це так люди кажуть» (с. Залуччя), «Котрий зловить вінок, то та ніби його буде. Хто його знає, що вони робили!» (чи одружувалися. — О. С.)» (с. Белелуя), «Котрої дівчини вінок вхопит, то має з нею женитися. Але це таке — гра така» (с. Глушків), «Все кине на воду, а наші вода велика та й де буде бігти за вінком? Така гра була. Котрий вінок озьме, то то його буде дівчина» (с. Лука); «А хлопці там дивилисі, хто якій віночок кидає. І якій хлопець зловит той віночок, то то її хлопець має бути. Може так і було, а може так спеціально ловили тої дівчини» (с. Острівець); «Хто якій вінок зловит (хлопець. — О. С.), то та дівчина буде його. Так не було» (с. Семенівка); «І хлопці старалисі спіймати той вінок — тої дівчини, на котру він мав око. Так казали, що він мав з нею одружитися тоди» (с. Топорівці); «Хлопці лови-

ли: він хотів знати чій вінок. Казали, що вони одружаться. Але чи воно так було? Це як вінок ніхто не злав, то вона (дівчина. — О. С.) покриєсі. Не, не хлопці не знали чий вінок лапають» (с. Виноград); «Але чи це так було? Це просто така поговорка, такий звичай» (с. Будилів) [4, арк. 33, 43, 275, 283, 297, 353, 367, 485].

Сьогодні, завдяки ініціативам місцевих клубів, бібліотек, сільських рад у деяких селах Покуття відбулося відродження давніх купальських традицій: «Та то було всі ті дійства тут на Купала на ріці, як вже відколи Анна Миколаївна тут» (весільна староста с. Великий Ключів, Мишин — О. С.); «Але се тепер вже відумали» (с. Бортники); «Віночки плели та й кідали на воду — то тепер во. Колис не було такого на Івана Купала» (с. Стрільче); Колис ніхто не ходив на річці, не знав ніякого Івана Купали. То все вже тепер (с. Михальче). За свідченнями зі с. Лука, «як був Радянській Союз, то вони заставляли робити, що могли, то робили. То знаю, наші в клубі ходили і кідали віночки, співали». Як бачимо, такі мантичні дії втратили магічно-ритуальні функції і трансформувались в розважальні. Збереження звичаю зафіксовано у с. Передівання: «Та то колись і тепер так ворожать» та с. Топорівці: «В нас і тепер святкують Івана Купала, але не на річці, а коло ставу. У став пускають вінки. І колись були вінки» [4, арк. 25, 219, 260—261, 318, 353, 367, 395].

У різних районах Покуття зауважені ворожіння вже не побутують, проте ще живуть у пам'яті старожилів: «Не плетуть віночки тепер. Колись плели віночки на Івана Купала. Кидали на воду» (с. Белелуя); «Колись на Івана Купала дівчата плели віночки, на воду кидали. А тепер що? Тепер вже нічо, на танці йдуть» (с. Будилів); «Давно кідали вінки на воду дівчата» (с. Михальче); «Давно пускали вінки на воду на Івана на Купала» (с. Торговиця); «Це на Івана Купала віночки якісь пускали на воду дівчата. Давно, теперка, то... Я за це точно не пам'ятаю» (с. Росохач). Перша світова війна назавжди припинила цей мантичний звичай у Петрові [3, с. 410; 4, арк. 43, 46, 50, 381, 398, 490].

Висновки. Такі гадання, які загалом відомі багатьом слов'янським та іншим народам Європи, в Україні здебільшого побутували на Поділлі, у північній і центральній частині Полісся, на теренах центрального Правобережжя, а також у центральній,

південній і східній частині Лівобережної України. Схожими були й «віщі» прикмети. Менш поширеною ця ворожба була на західних теренах України [22, арк. 45, 49, 59; 23, с. 74; 24, с. 345; 25, с. 46; 15, с. 381; 26, с. 392; 9, арк. 17; 27, с. 38; 28, с. 121; 30, с. 146, 175, 186]⁶.

У зимовому та літньому циклі свят на Покутті гідромантичні практики з рослинами здійснювали дівчата, які за допомогою різних обрядодій намагались довідатись про своє майбутнє — заміжжя та нареченого, якого судилося мати, зрідка — про тривалість життя членів родини. Менше поширеним явищем були парубочі гадання про шлюб.

Незважаючи на певні відмінності, які притаманні тим чи іншим локальним варіантам, усі гідромантичні дії однакові за своїм функційним спрямуванням та близькі за способами дій і семантикою. Деякі з них (наприклад, вінок *пливе — тоне*) потрактовуються на основі семантичних опозицій (кореляція *позитивне — негативне, шлюб — смерть* з опозицією *верх — низ*) чи відповідного потрактування знаків у сенсі шлюбної символіки (квітуча гілка). Проаналізований етнолокальний варіант календарних гідромантичних дій з рослинами у жителів Покуття вписується в загальноукраїнську канву, зберігаючи при цьому своєрідні риси. Попри часткову затрату окремих елементів дивінацій, видозміни, відзначимо їх побутування дотепер. Проте в деяких селах вони лише збереглись у пам'яті старожилів. Це дає можливість й надалі вивчати досліджувані явища на цьому терені.

- Марусик П. *Белелує, колиско моя: Історія, етнографія, побут*. Галич, 2000. 224 с.
- Возняк В. *Село моє — України цвіт*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. 207 с.
- Гачинський М. *Нарис з історії села Петрова*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 516 с.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 704. Арк. 1—489.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 550. Арк. 1—205.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 565. Арк. 1—135.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 608. Арк. 1—354.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 533. Арк. 1—163.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 590. Арк. 1—48.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 521. Арк. 1—46.
- Василечко Л. *Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повіря*. Брошнів: Таля, 1994. 58 с.
- Герасимович В. Народні звичаї, обряди та пісні в селі Крехові, жовківського повіту. *Правда*. Львів: З друкарні НТШ, 1893. Т. XVIII. Вип. LIV. Серпень. С. 432—438.
- Дикарев М. Народний календар Валуцького повіту (Борисівської волості) у Вороніжчині. *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1905. Т. 6. С. 113—204.
- Іванов П. *Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда, Харьковской губернии*. Харьков: Печатное Дело, 1907. 216 с.
- Курочкін О.В. Обрядовість (Календарні свята й обряди). *Поділля: Історико-етнографічне дослідження*. Київ: Доля, 1994. С. 361—362.
- Маркевич Н.А. *Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян*. Київ: Добровольное общество любителей книги УРСР, 1991. 174 с.
- Папіж В. Деякі релігійні обряди і звичаї Підгаєччини. *Підгаєцька земля: Історико-мемуарний збірник*. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто. Київ, 1980. 744 с.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 698. Арк. 1—116.
- Курочкін О. *Українці в сім'ї європейській: звичаї, обряди, свята*. Київ: Бібліотека українця, 2004. 248 с.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 587. Арк. 1—72.
- Митрополит Іларіон. *Дохристиянські вірування українського народу: Історично-релігійна монографія*. Київ: Обереги, 1992. 424 с.
- Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 362 а. Арк. 41—77.
- Доманицький В. Народний календар у Ровенським повіті, Волинської губернії. *Матеріали до української етнології*. Львів, 1912. Т. XV. С. 62—89.
- Гаврилук Н. Про локальну спільність і диференціацію обрядово-світоглядних традицій Чорнобильського Полісся. *Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження*. Львів: ІН НАН України, 1997. Вип. 1. Київське Полісся. 1994. С. 339—345.
- Климець Ю.Д. *Купальська обрядовість на Україні*. Київ: Наукова думка, 1990. 141 с.
- Соколова В.К. Календарные праздники и обряды. *Этнография восточных славян: Очерки традиционной культуры*. Москва: Наука, 1987. С. 380—395.
- Дмитриева С.И. *Фольклор и народное искусство русских Европейского Севера*. Москва: Наука, 1988. 240 с.
- Петрушевич А.С. *Общерусский дневник церковных, народных, семейных праздников и хозяйственных занятий, примет и гаданий*. Львов, 1865. 174 с.

⁶ Сколівщина-2017, 2018. Домашній архів автора.

29. Борош М., Корачонь З., Татраї Ж. Різдвяні свята (від адвента до Водохреща). *Народна творчість і етнографія* (специвипуск 4/2006). С. 11—22.
30. *Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. Летне-осенние праздники*. Под. ред. С.А. Токарева. Москва: Наука, 1978. 296 с.

REFERENCES

- Marusik, P. (2000). *Bellevue, my cradle: History, ethnography, life*. Halych [in Ukrainian].
- Voznyak, V. (2003). *My village — Ukraine's blossom*. Ivano-Frankivsk: Nova Zorya [in Ukrainian].
- Gachinsky, M. (2006). *Essay on the history of Petrova village*. Ivano-Frankivsk: Nova Zorya [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU* (Archive of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine). F. 1. Op. 2. Od. save 704. Arc. 1—489 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 550. Arc. 1—205 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 565. Arc. 1—135 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 608. Arc. 1—354 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 533. Arc. 1—163 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 590. Arc. 1—48 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 521. Arc. 1—46 [in Ukrainian].
- Vasilechko, L. (1994). *Shutkov's Sunday. People's customs, ceremonies and beliefs*. Broshniv: Talya [in Ukrainian].
- Gerasimovich, V. (1893, serpen'). National customs, rituals and songs in the village of Krekhov, Balkov district. *Truth* (Vol. XVIII, Issue LIV, pp. 432—438). Lviv: Z drukarni NTSH [in Ukrainian].
- Dikarev, M. (1905). The folk calendar of the Valu county (Borisovolost) in Voronezhchyn. In *Materials for the Ukrainian-Russian ethnology* (Vol. 6, pp. 113—204). Lviv [in Ukrainian].
- Ivanov, P. (1907). *Life and beliefs of the peasants of the Kupyansk district*. Kharkiv province. Kharkov: Printing Business [in Russian].
- Kurochkin, O.V. (1994). Ceremonial rituals (Calendar holidays and ceremonies). In *Podillya: Historical and ethnographic research* (pp. 361—362). Kyiv: Dolya [in Ukrainian].
- Markevich, N.A. (Ed.). (1991). *Customs, Belief, Kitchen and Drinks of the Little Russians*. Kyiv: Voluntary Society of Lovers of the Book of the USSR [in Russian].
- Papizh, V. (1980). Some religious rites and customs of Pidgaechchyna. In *The underground land: Historical and memoir collection*. New York; London; Paris; Sydney; Toronto: Kiev, 1980 [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 698. Arc. 1—116 [in Ukrainian].
- Kurochkin, O. (2004). *Ukrainians in the European family: customs, ceremonies, holidays*. Kyiv: Biblioteka ukrayint-sya [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 587. Arc. 1—72 [in Ukrainian].
- Metropolitan Hilarion. (1992). *Pre-Christian beliefs of the Ukrainian people: Historical-religious monograph*. Kyiv: Oberehy [in Ukrainian].
- Archive of the IN NANU*. F. 1. Op. 2. Od. save 362a. Arc. 41—77 [in Ukrainian].
- Domanytskyy, V. (1912). People's Kalendar in the Rovno County, Volyn Guberniya. In *Materials for Ukrainian Ethnology* (Vol. XV, pp. 62—89). Lviv [in Ukrainian].
- Gavrylyuk, N. (1997). On the local community and the differentiation of the ritual and ideological traditions of the Chornobyl Polissya. In *Polissya of Ukraine: materials of historical and ethnographic research* (Issue 1, pp. 339—345). Lviv: IN NANU [in Ukrainian].
- Klimets, Yu.D. (1990). *Kupala ceremony in Ukraine*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Sokolova, V.K. (1987). Calendar holidays and rituals. In *Ethnography of the Eastern Slavs: Essays of traditional culture* (pp. 380—395). Moscow: Nauka [in Russian].
- Dmitrieva, S.I. (1988). *Folklore and folk art of Russians of the European North*. Moscow: Nauka [in Russian].
- Petrushevich, A.C. (1865). *All-Russian diary of church, folk, family holidays and business classes will accept and divination*. Lviv [in Russian].
- Borosh, M., Korachon', Z., & Tatranyi, Zh. (2006). Christmas holidays (from adventist to baptism). *Folk art and ethnography* (special issue 4, pp. 11—22) [in Ukrainian].
- Tokarev, S. (Ed.). (1978). *Calendar customs and ceremonies in countries of foreign Europe. Summer and autumn holidays*. Moscow: Nauka [in Russian].